

DE HOLLANDSCHE MEESTERS

in de National Gallery van Londen.

DOOR

MAX ROOSES.

JAN VAN DE CAPPELLE.

EEN RIVIERZICHT.

Sprekende van Ludolf Bakhuijzen maakten wij kennis met de Vlaamsche en Hollandsche zee- en rivierschilders. Wij stipten aan, dat voor de vroegste dier kunstenaars de uiterlijke vormen van water, kust en schepen het aantrekkelijkste deel was der tooneelen, die zij afbeeldden: zij gaven weer wat zij zagen, meer dan wat zij daarbij voelden. Onder de lateren waren er sommigen, zooals Bakhuijzen, die zich lieten verleiden door het vreeselijke drama, dat er gespeeld wordt op de zee, wanneer de storm het broze vaartuig voortjaagt over de opgezweepte golven, de donderwolken in zware massa's aan den hemel samenpakken en al de elementen samenzweren tegen de menschen, die over kolken en bergen van water worden voortgeslingerd.

Tusschen beide groepen, belust op uiterlijke verschijnsels en zich inspannende om ze nauwkeurig weer te geven, staat er een derde, die de zee en de rivier liefheeft om zich zelve en om wat zij gevoelen bij haar zicht, ook dan wanneer zij vroolijk ligt te deinen in het zonnelicht of vreedzaam ligt te slapen bij maneschijn, onverschillig of zij dan statige driemasters of bescheiden beurtschuiten draagt, of zij zich uitstrekt eindeloos ver of op beperkten afstand ingesloten ligt tusschen hare oevers.

Deze laatsten zijn de ware, de hooge kunstenaars; niet enkel de fijschilders, zooals ons volk ze roemt, maar ook de fijnvoelers. Zeker, zij blijven niet onverschillig bij het zien hoe de speelsche golfjes dartelen en hobbelen en hunne kruintjes laten sprankelen in de zonnestrallen; zij bewonderen wel hoe rank en licht mast en touw zich afteekenen tegen den hemel, hoe liefelijk het kleurige wimpeltje wappert bij het minste windje en zij zoeken dit alles keurig en kleurig af te beelden. Maar er is iets dat meer hun oog bekoort en hun dieper in het gemoed grijpt, namelijk het gezamenlijke van het tooneel; schepen en strand en menschen zijn voor hen niets dan stoffeering, het ware onderwerp is het hoekje van het heelal, zooals het zich daar ontvouwt voor hun oog; de groote held is het licht, dat leven, rijk afgewisseld, fijn bewerktuigd leven, geeft aan het schouwspel.

Waar die toovenaar optreedt maakt hij het zicht doodsch of juichend,

Jan van de Cappelle. — Rivierzicht.

droomerig of opgewekt, naar of vreugdevol, somber of glorierijk volgens zijn goeddunken. Hij herschept in zijn dagen van goeden luim een hoekje water en lucht in een tempel zoo grootsch, dat hij tot zwijgend bewonderen dwingt of tot ingetogen bidden stemt.

Kunstenaar is hij, die den indruk van het geziene levendig ontvangt en treffend weergeeft. In zijn ontvankelijk gemoed mengt het bestaan der natuur zich met het zijne, haar wel en wee baart zijne stemming, den polsslag van het algemeen leven voelt hij in zich zelve en wordt hij gewaar daar buiten. En geeft hij dan weer wat hij gezien heeft dan spreekt hij ook uit wat hij daarbij voelde, zijn vormen worden levend, welsprekend, zij krijgen eene hoogere waarheid dan de stoffelijke nauwkeurigheid.

Jan van de Cappelle was in dien edelen zin een groot kunstenaar. Wat er op het water omging, wat er daar te zien was, schip en boot en schuit trokken hem aan; hij had er pret in na te gaan hoe de mast zoo hoog en slank boven den blok oprees; hoe de zeilboom schuins in de hoogte ging, met een gebaar zoo zwierig als dat van den arm eener antieke kannedraagster; hoe de zeilen half gereefd als van zelf de bevalligste plooiën aannamen of hoe zij geschen in volle staatsie zich ontplooiden; hoe wimpel en vlag flodderig lobberden daarboven of losjes om de steng waren gedraaid en hoe die dingen altijd en van nature bekoorlijk waren. Hij wist daarbij dit alles weer te geven met malschen borstel en met een juistheid die verried, dat die vormen in zijn geest waren vastgegroeid en hij op zijn doek slechts liet weerspiegelen de beelden, die hij in zich omdroeg.

Maar er was voor hem nog heel wat anders op het water te zien dan de booten en hun tuig; er waren de wolken, daarboven, het dichtstrijkste en schoonste dat er op de wereld bestaat, het altijd veranderende en rusteloze, het luchtige en vluchtige dat een schilder duizend vormen voor één biedt en in alle duizend even moeilijk te vatten is; er was het water even bewegelijk en alhoewel eentoniger van vorm, in zijn speling en spiegeling even moeilijk in een beeld vast te zetten. En boven alles was er voor hem het licht, de ziel en het leven van al het overige, zoo oneindig afwisselend: nu eens losbarstende op een punt als een slagregen van stralen, dan verblindend van schittering, of in luwe verdooving hemel en aarde omglorende als de moeder, die haar kind met een donzig deken omzwachtelt. Ook die werking en die uitzichten van het onstoffelijke en rusteloze gaf hij in hunne fijnste tinten met lichte en vaste hand weer.

Men zie slechts zijn rivierzicht op de gravuur, die hierbij gaat. Op een breeden stroom, een zeebocht gelijkende, liggen een menigte schepen en schuiten; in het midden een dichte groep, die in kruimige tinten zijn slanke want en zijn donkere en lichte zeilen rustig en fier tegen den hemel afteekent. Links en rechts van dien kern een doorzicht op den eindeloozen waterplas en aan beide buitenkanten eenige zeilende vaartuigen. Vóór elke opening in het verschiep ziet men op het voorplan een lage boot, waarvan de eene, rechts, geroeid wordt en eenige voorname personages wegvoert. In het kalme water

weerspiegelen de fijne vormen der schepen; in de verte wordt alles onvaster, wolliger; in den hoogen hemel hangen warm verlichte wolken, het wazig gewelf van het onmetelijk tooneel. Kleur is er bijna niet te vinden: een wimpeltje of een vlag hier en daar, voorts niets anders dan de tinten van grijs en wit en donker. Alles is vol beweging, vol tinteling, vol zachte doorschijnendheid: niets is er hard, noch gezocht, noch poseerend: het is de beweging op het water op heeterdaad betrapt, het is het hooggetij van het licht, alles doordringend, alles bezielend, en van de kunst, die zich verheugt in die algemeene blijdschap. Jan van de Capelle is de schilder der levende zee, der minnekozerij van water en licht. Voor hem was het daar altijd feest en altijd zomer; was de zon altijd mild met hare stralen, en strooide zij goud en weelde in matelooze stroomen uit. Hij genoot op zijn geliefkoosd element de volheid van het leven; het schouwspel dat het hem bood, was er een van warmte en pracht; alles was er schoon en ieder gelukkig.

Hij zelf was dan ook een gelukkig mensch: zijn geschiedenis getuigt ervan, in zooverre stoffelijk welzijn bijdragen kan tot tevredenheid; zijne werken bevestigen het, indien het waar is, dat zij de weerspiegeling zijn van des kunstenaars gemoedstoestand.

Tot voor weinige jaren was zijne geschiedenis geheel onbekend. In 1892 deelde Dr. A. Bredius in *Oud-Holland* tal van wetenswaardige bijzonderheden over hem mede. Zijn ouders waren Franchoys van de Capelle, karmozijnverwer van beroep, en Anneken Mariën. Hij moet geboren zijn in 1624 of 1625, want den 19^{den} November 1666, bij het afleggen eener getuigenis, verklaart hij omtrent 42 jaar oud te zijn. Hij oefende evenals zijn vader en heel zijn leven door het beroep van karmozijnverwer, en waarschijnlijk ook van koopman in zijden stoffen, uit. Den 12^{den} September 1653 was hij reeds gehuwd met Annetje Jansdochter van Serhuijsen ook Anna Grotingh genaamd; hij won bij haar vier zonen en drie dochters. Hij maakte zijn testament den 3^{den} September 1679 en werd den 22sten December daaropvolgende begraven; den 4^{den} Januari 1680 maakte men den inventaris van zijne nalatenschap.

Uit dien inventaris en uit zijn testament blijkt het dat Jan van de Capelle een schatrijk man was. Hij bezat 13 huizen in Amsterdam, een buitengoed te Nieuwersluis, aan de Oostzijde van de Vecht, en eigendommen te Loenen, een speeljacht en een roeischuit. Hij liet in klinkende munt de fabelachtige som na van 27.720 gulden in 44 zakjes met ducatonen en dan nog 13.000 gulden in contanten. Daarbij kwamen nog wel 52.000 gulden in obligatiën en een partij zijden stoffen. Hij bezat een verzameling schilderijen, schetsen en teekeningen, die een heel museum zouden gevuld hebben: in één woord, hij was een echte millionair.

De inventaris zijner bezittingen somt de schilderijen zijner verzameling op; zij zijn 192 in getal; daaronder telt men 7 stukken van Rembrandt, een ervan zijnde Jan van de Capelle's portret, 8 van Frans Hals, 4 van Rubens, 9 van Simon de Vlieger, 17 van Jan Porcellis, 10 van Jan van Goyen, 5 van Her-

cules Seghers, 7 van hemzelve en onder dezen een stuk naar Porcellis en een naar Simon de Vlieger. Ook was er een portret van den overledene door Gerbrand van den Eeckhout voorhanden.

Zijne verzameling schetsen en teekeningen telde 7081 stuks en onder deze 883 teekeningen en 381 schetsen van Simon de Vlieger, waarbij nog komen een portefeuille met 97 schetsen van Simon de Vlieger en anderen en een tweede met 48 schetsen van Simon de Vlieger en Willem van de Velde. Van Jan van Goyen bezat hij 417 teekeningen; van Rembrandt zijn er aan teekeningen 56 „historien,” 89 „landschappen,” 135 „teekeningen sijnde het vrouwenleven met kinderen” en 188 „schetsen van landschappen,” waarbij nog komen 48 „schetsen van Rembrandt en Pinas.” Van hem zelve liet hij 1157 teekeningen na. Verder heele bundels teekeningen van Peter Molijn, Esaias van de Velde, Willem Buytewech, Peeter van Laer, Elsheimer, Hendrik Gout, van Avercamp, van Everdingen en van veel andere, genoemde en ongenoemde uitheemsche schilders.

Hij had geen meester gehad. Gerbrandt van den Eeckhout schreef bij eene inktteekening door van de Cappelle in het album Amicorum van Jan Heyblocq geplaatst, het volgende vierregelig versje „Op de schilderconst van Johannes van de Cappelle, bij hem selfs uijt eygen lust geleert:”

Off schoon int choor van dees Capelle
 Geen Tyberlesse oyt wiert gelesen
 Noch schijnt in dees de Const verresen
 Des overconstigen Apell.
 A°. 1654, 29 Junius.

Hij had dus geen lessen in zijne kunst ontvangen, noch in Italië noch elders, maar de talrijke schilderijen, schetsen en teekeningen van Simon de Vlieger, Jan van Goyen, Porcellis en Rembrandt in zijn nalatenschap aanwezig, maken het duidelijk genoeg wie hij zich tot voorbeeld koos en naar wie hij „uijt eygen lust bij hem selfs” studeerde.

Er ligt een zonderlinge overeenstemming in de geschiedenis van Jan van de Cappelle en die van den grooten Hollandschen zeeschilder onzer dagen, die ook begon met koopman te zijn, die ook geen school bezocht, die ook een schatrijke verzameling van kunstwerken bezit; alleen ving Jan van de Cappelle vroeger aan te schilderen. Toen Gerbrand van den Eeckhout zijn albumvers schreef was onze kunstenaar slechts dertig jaar oud en het meesterstuk der National Gallery dat wij lieten graveeren, is gedagteekend van 1650, toen de vervaardiger slechts 25 of 26 jaar oud was. Hij onderscheidt zich nog van W. H. Mesdag doordien hij veel minder voortbracht; zijn stukken toch zijn betrekkelijk weinig in getal. Het kan best zijn dat hij in later jaren het grootste deel van zijnen tijd aan zijn handel en nijverheid besteedde en enkel de kunst als een bijzaak beoefende. Dat hij nochtans een vlijtig student in zijn vak was bewijzen de dikke pakken teekeningen en schetsen

die hij naliet. Wij verbeelden hem ons in zijn speeljacht op de Vecht en op de Zuiderzee varende, rivier en zee opnemende, ijverig teekenende en schetsende en zijn studiën tot schilderijen verwerkende, wanneer hij er den noodigen rustigen tijd toe vond; niet liefhebberende als rijke heeren wel eens plegen te doen uit tijdverdrijf, maar werkende als een ware, zijn vak liefhebbende kunstenaar.

Buiten zijn rivier- en zeegezichten, die het overgrootste deel van zijn stukken uitmaken, schilderde hij nog wintergezichten, waarvan er ons een half dozijn bekend zijn en die zich onderscheiden door de fijne paarlemoerachtige tinten, waarmede de sneeuw weergegeven is.

Ook aan Jan van de Cappelle's werken is de National Gallery bijzonder rijk. Behalve het grootte stuk, dat wij hierboven bespraken, bezit zij er nog twee grootte en twee kleine van hem, allen om het merkwaardigst. Geen museum der wereld kan roemen op zooveel werken van Nederlands grootsten zeeschilder.
